

Avrupa Birliği'nin Aşıl Topuğu: Katalonya

DOI: 10.26466/opus.583078

*

Samet Zenginoğlu*

* Dr. Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu / Türkiye

E-Posta: sametzenginoğlu@gmail.com

ORCID: [0000-0001-6061-8388](https://orcid.org/0000-0001-6061-8388)

Öz

Avrupa Birliği'nin temellerinin atıldığı günden bu yana yaklaşık yetmiş yıl geçmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde Birlik; ekonomik, politik, kurumsal ve hukuki alanlarda çeşitli sorunlarla ve krizlerle karşılaşmıştır. Soğuk Savaş dönemindeki temel tartışmalar büyük oranda genişleme süreçleri ve ekonomik entegrasyon sürecinin aşamaları ile ilgili olsa da, bu dönemin sona ermesinin ardından sorunların ve krizlerin daha farklı başlıklar altında artış gösterdiği görülmüştür. Avrupa Birliği özelinde bu başlıklara dair çeşitli perspektifleri kapsayan çalışmalar kaleme alınmıştır. Bu çalışma ise, bu başlıklardan birisi olduğu düşünülen Katalonya konusunu ele almayı amaçlamıştır. İspanya ile Katalonya arasındaki ilişkiler; politika, ekonomi ve kimlik bazında değerlendirilebilecek argümanlara sahip olmuş ve dönem dönem yaşanan ayaklanmalar, protestolar Katalonya'yı İspanya için bir sorun haline getirmiştir. Katalanlar için de daha fazla hak talebi ve bağımsızlık fikri İspanya'nın bir sorun olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu "sorunlu" alanın taraflarından birisi de İspanya'nın Birliğe üyeliği ile birlikte Avrupa Birliği (AB) olmuştur. İşte bu çalışma da Katalonya konusunun arka planını göz önünde bulundurarak, bu konunun ya da sorunun 21. yüzyılda Avrupa Birliği için ne anlam ifade ettiğini analiz etmeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Katalonya, İspanya*

The European Union's Achilles' Heel: Catalonia

*

Abstract

It has been nearly 70 years since the foundation of the European Union. Throughout this time period the Union has faced various problems and crises in economic, political, institutional and legal fields. While the discussions of the Cold War period were basically concerned with the enlargement process and the staged of economic integration, the problems and crises have become intensified under different topics upon the end of this period. Several studies specific to the European Union have been performed to cover various perspectives about these topics. The aim of the study is to address the Catalonia issue, which is assumed to be one of these topics. The relations between Spain and Catalonia have involved arguments that could be assessed with regards to politics, economy and identity and the occasional riots and protests have turned Catalonia into a problem for Spain. As for the Catalans, the ideas of further rights and independence have caused them to view Spain as a problem. With Spain's membership in the European Union (EU), the Union has become one of the parties of this "problematic" issue. In this respect, this research aims to analyze the meaning of this subject or problem for the European Union in the 21st century, taking the background of the Catalonia issue into consideration.

Keywords: European Union, Catalonia, Spain

Giriş

Soğuk Savaş sonrası dönemin sosyo-politika alanındaki tartışma noktalarından birisini kimlik konusu teşkil etmiştir. Deyim yerindeyse, ideolojik kutuplaşma ekseninde yükselen tartışmalar, bu kez kimlik ekseninde yükselişe geçmiştir. Bu durum ve süreç, bir bakıma tabiidir. Zira yeni yüzyıl, yeni söylemleri beraberinde getirmiştir. Küreselleşme, post-modernizm, çokkültürcülük gibi yaklaşımları, bu söylemlerin zeminini inşa eden temel etkenler olarak düşünmek mümkündür. Özellikle dünyanın birçok noktasında yerel kimliklerin yükselişe geçmesi de bu etkenler ile bağlantılıdır. Bahsi geçen yükselişin nedenlerine bakıldığında ekonomik, dini, politik ve sosyo-psikolojik olmak üzere birçok farklı nedeni görebilmek olasıdır.

Avrupa Birliği de bu yükselişten uzak kalabilen bir coğrafya ve yapı olamamıştır. Korsika örneğinin yanı sıra özellikle İskoçya ve Katalonya (Greer, 2007), tarihi perspektifte bu bağlamda Avrupa kıtası tarihinde konum elde etmiş bölgeler olarak dikkat çekmiştir. Bu iki bölgenin 21. yüzyılda bağımsızlık taleplerini referanduma götürme süreçleri söz konusu olmuştur. Elbette ki şu farkı vurgulamak lazımdır; 2014 yılında İskoçya'da gerçekleştirilen referandum resmî bir hüviyete sahip olmasına rağmen Katalonya'nın gerçekleştirdiği referandumlar için en azından İspanya ve AB perspektifinden benzer bir durumun olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira Katalonya'nın referandumları illegal ve gayriresmî olarak nitelendirilmektedir. Fakat hukuki boyutun haricinde sosyo-politik ve özeldir kimlik bazında bu iki bölge bağlamında yaşanan gelişmelerin AB için olumsuz bir tablo ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Çünkü "birlik" vurgusu çerçevesinde ekonomik, politik, kurumsal ve hukuki hamleleri adım adım gerçekleştiren Birlik için bu durum, arzu edilen başarıdan halen uzak olunduğunun bir göstergesi olarak sayılabilir.

Bu çalışma, bu genel çerçeveyi göz önünde bulundurarak Katalonya konusuna/sorununa odaklanmak amacını taşımaktadır. Çalışmanın iki temel sorusu ve bir savı bulunmaktadır. Sorulan sorulardan birisi şudur: tarihsel arka plandan bugüne, İspanya ve Katalonya bağlamında yaşanan gelişmeler ana hatları ile nelerdir ve Katalan kimliği bu gelişmeler zemininde nasıl şekillenmiştir. İkinci olarak ise, Birliğin 21. yüzyılda

karşı karşıya kaldığı/yüzleştđđi krizler dikkate alındığında Katalonya konusu nasıl değđerlendirilmelidir? Temel sav ise, Katalonya krizinin bu şekilde büyüyen bir sorun olarak var olduğu müddetçe Birliğin hem prestij anlamında hem de politik anlamda ciddi kayıplarla karşı karşıya kalacağıdır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Roma döneminden 20. yüzyıla kadar İspanyol ve Katalan kimliğinin temel ipuçları analiz edilmeye çalışmış ve bir tarihsel kronoloji takip edilmiştir. İkinci bölümde, İç Savaş'tan Franco dönemine ve sonrasında yaşanan gelişmelere değin İspanya-Katalonya hattında yaşananlar ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise, 21. yüzyılda Avrupa Birliği açısından Katalonya konusunun/sorunun durumu analiz edilmiştir.

Tarihsel Arka Plan

Katalonya konusunun tarihsel perspektifine değinmeden önce, özellikle genel manada İspanya ve Katalonya bölgesi hakkında kısaca bilgi vermek gerekmektedir. Resmi adı İspanya Krallığı olan İspanya, Portekiz ve Andorra ile birlikte İber Yarımadası'nda yer alan üç devletten biridir. İspanya, 1978 Anayasası uyarınca on yedi özerk bölge ve iki özerk şehirden (Kuzey Afrika'daki Ceyta ve Melilla kentleri) oluşan parlamenter bir anayasal monarşidir (Aktoprak, 2010, s.237). Katalonya ise, coğrafi olarak İber yarımadasının kuzeydoğusunda, Fransa ve Andorra'nın güneyinde, Pirene sıradağlarının doğu ucunda bulunmakta ve bu ülkelerle İspanya sınırını oluşturmaktadır. Katalonya'nın güneyinde Valensiya, batısında Aragon özerk bölgeleri bulunmaktadır. Katalonya bölgesinin başlıca şehirleri Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona'dır (Demir, 2018, s.73; Thomas, 2012, s.7).

Kimlik ve politika ekseninde coğrafyanın tarihsel katmanlarına bakıldığında öncelikli olarak Roma döneminin izleri ile karşılaşılmaktadır. Buna göre; dil, kültür, din, hukuk ve idare gibi birçok açıdan İber Yarımadası'nda yaşayan halkları şekillendiren ilk önemli dönem, Roma dönemi olmuştur. Zira bu dönemde tek bir siyasi otoritenin bu coğrafyadaki varlığından ve kontrolünden söz edilmektedir. Bu politik boyutun yanı sıra, dini zeminde de İber Yarımadası bu dönemde Hıristiyanlıkla tanışmış ve 5. yüzyıla değin de Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olarak kalmıştır. Yarımada, 5. yüzyılda bu kez Vizigotların

hâkimiyeti altına girmiş; fakat bu hâkimiyet çok uzun sürmemiştir (Aktoprak, 2010, s. 239). Roma döneminin dışında, kimlik ve politika ekseninde etkili olan ikinci büyük gelişme olarak Müslümanların 8. yüzyıldan itibaren belirgin bir biçimde etkili olan fetihlerini ve fetih girişimlerini belirtmek yanlış olmayacaktır. Çünkü kimliğin doğası gereği, “biz” tanımının negatif inşa ile “öteki”ne göre şekillendirilmesi gibi faktörler, dini kimliğin Yarımada açısından dominant bir unsur olmasında etkili olmuştur. Nitekim henüz 8. yüzyılda gündeme gelen ve 15. yüzyılın sonunda da pratiğe aktarılan “Reconquista” (yeniden fetih) hareketi bu açıdan dikkat çekicidir (Demir, 2018, s.42). 1492 yılındaki Reconquista’yla İspanya’nın güneyinden Müslümanların atılması (Aktoprak, 2010, s.241) hedeflenmiş ve din paydasında ortak bir tavır sergilenmesi amacı söz konusu olmuştur. Bununla birlikte, bu süreçte Müslümanların yanı sıra Yahudiler de İspanya’dan gönderilmesi gereken topluluk olarak değerlendirilmiş ve bu değerlendirme belli ölçüde pratiğe de aktarılmıştır.

Bu hadiselerin gerçekleştiği, yine 15. yüzyılda dikkat çeken bir diğer gelişme ise Hıristiyan Birliğini sağlamak adına 1469 yılında Aragon Kralı II. Fernando ile Kastilya kraliçesi Isabel’in evlenmesi ve her iki tahtın yönetiminin birleşmesi olmuştur (Demir, 2018, s.43; Guibernau, 2014, s. 10). Ardından, İspanyol Altın Çağı olarak nitelendirilen (Aktoprak, 2010, s.242) 16. yüzyıl İspanyolların denizaşırı sömürgecilik faaliyetlerine yoğun bir hız kazandırdığı dönemi temsil etmektedir. 1492 yılında Amerika kıtasının yeniden keşfi ile birlikte başlayan bu çağ, yaklaşık olarak 16. yüzyılın son çeyreğine kadar uzanmıştır. Benzer bir biçimde, bu dönemde de “ilkel/barbar” toplulukların medenileştirilmesi adına ön plana çıkan faktörlerden birisi yine “din” olmuştur. Dolayısıyla 8. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar dönem dönem kimlik vurgusunda dinin etkin bir faktör olduğunu belirtilebilir.

Altın Çağ’da elde edilen ekonomik ve politik alandaki başarılı tablo, 16. yüzyılın son çeyreğinden itibaren farklı bir boyut arz etmeye ve İspanya’nın aleyhine bir tablonun ortaya çıkmasına neden olacaktır. Özellikle II. Filip zamanında, 1588’de ülke, İngiltere’den ilk büyük darbeyi yemiş ve o tarihten sonra devamlı şekilde gerileme içerisinde olmuştur. Elbette bu noktada İngiltere’nin denizci bir devlet olarak kuvvet kazanması, İspanya’nın yıldızının sönmesindeki önemli faktör-

lerden birisini teşkil etmiştir. Bu tarihten sonra da 1654-1658, 1702-1713 İspanya Veraset Savaşlarında ve nihayet 1756-1763 Yedi Yıl Savaşlarında olmak üzere İspanya, İngiltere'den üç darbe daha yemiş ve bunun sonucu olarak da sömürgelerinden bir kısmını kaybetmiştir (Armaoğlu, 2013, s.32).

16. yüzyılın sonlarında başlayan gerileme dönemi ve bahsedilen üç darbe ile birlikte, 17. yüzyılda 1618-1648 Otuz Yıl savaşları ve 1635-1659 Fransız-İspanyol savaşı da ilgili dönemdeki süreci tetikleyen diğer gelişmeler olmuşlardır. Çalışmanın odak noktası açısından da 1640 yılında Katalonya, ilk kez İspanya'ya karşı ayaklanmış ve bağımsızlık arayışına girmiştir. Çünkü 1618-1648 otuz yıl savaşlarının mali yükünün vergi olarak Katalanlara yüklenmesi (Demir, 2018, s.75) ciddi bir rahatsızlık ve tepki oluşturmuştur. Burada şu hususun not düşülmesinde fayda görülmektedir: 21. yüzyılda Katalanların rahatsızlıklarına ve bu bağlamda dile getirdikleri söylemlere bakıldığında, kültür ve kimliğin yanı sıra yine ekonomik faktörlerin de gündeme gelmesi, aslında tarihsel perspektiften bugüne bazı sabit faktörlerin ne denli bir etkiye sahip olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

1640 yılındaki ilk girişimin ardından ikinci tepkiye, 18. yüzyılın başlangıcında, 1702-1714 İspanyol Veraset Savaşları (Demir, 2018, s. 75) döneminde karşılaşılmaktadır. Bu dönemde çeşitli isyanlar söz konusu olmuş ve gerekçe olarak, birincisine benzer bir biçimde ekonomi ön plana çıkmıştır. Bu girişimlere karşı olarak ise etkili bir bastırma hamlesinden söz edilebilir. Bu hamle, Kral V. Felipe (1683-1746) döneminde (Bourbon Hanedanlığı dönemi) belirgindir ve çeşitli ayaklanmalar bu dönemde keskin biçimde bastırılmıştır. Nitekim 1716'da Katalonya özerkliğini kaybetmiştir.

19. yüzyıla geldiğinde ise 1808-1814 yılları arasında Napolyon'un İspanya'yı işgali kapsamında bir direnç ve bir milli bilinç vurgusu ortaya çıkmıştır (bu savaşa dair epistemik bir tartışma için bkz. Fontana, 1989). Bu zaman aralığında Napolyon İspanya'yı boyunduruğu altına almış olmasına karşın, 1813'te İngilizlerin desteklediği direniş ve gerilla hareketleri sonucu ülkeden ayrılmak zorunda kalmıştır (Arıbaş ve Kara, 2010, s. 70). Bununla birlikte Aktoprak (2010, s.252-253), bahsi geçen vurgunun ve ulus inşa sürecinin 19. yüzyıl sonuna dek son derece sınırlı kaldığından ve bu görüşü ortaya koyan beş faktörden söz etmektedir:

- a) Merkezî iktidar tarafından milliyetçilik ideolojisi güçlü bir şekilde desteklenerek uygulamaya geçirilmemiştir.
- b) Ulusal kimlik inşasının en önemli araçlarından biri olan eğitim diğer Avrupa devletleriyle paralel bir şekilde 19. yüzyılda yaygınlaştırılmasına rağmen, Kilise'nin eğitimdeki denetimi kırılmamıştır.
- c) Kilisenin eğitimde devam eden gücü eğitim yoluyla tek dil üzerinden şekillenen ulusal bir kimlik yaratma misyonunu zedelemiştir.
- d) 19. yüzyılda İspanyol ulusal kimliği ortak bir ülkesel pazara sahip olmamıştır.
- e) Ulusal kimliği pekiştiren ulusal semboller açısından da İspanya, son derece zayıf bir portre çizmiştir.

İspanyol ulusal kimliğinde genel görünüm böyle iken Katalan milliyetçiliği açısından 19. yüzyılın son çeyreğinde Katalan kültürünü, dilini ve edebiyatını korumak amacıyla küçük bir entelektüel grup tarafından başlatılan kültürel uyanış başlamıştır (Dilmen, 2015, s.55). Bu uyanış, merkezî iktidarın merkezleşme politikasına karşı çıkmıştır. 1840'larda gelişmeye başlayan ve "Renaixença" (Katalan Rönesansı) olarak adlandırılacak olan tarih ve dil merkezli kültürel yenilenme akımı bu uyanışın temel parametrelerinden birisini teşkil etmiştir (Aktoprak, 2010, s. 269; Payne, 1971, s.18). Bu süreç 20. yüzyıla da aksedecektir. Nitekim Vilar da (2007, s.21), Katalan milliyetçiliğinin temellerini oluşturan unsurlar olarak şu hususları dile getirmektedir: (a) Halkın her zaman konuşmuş olduğu "Rönesans" a esin kaynağı olacak kadar parlak bir edebi geçmişe sahip "dil". (b) Bu Rönesans'ın mitleştirdiği, lakin şanlı gerçekliklerin kaynağı olarak "tarih". (c) Kralların eleştirilmesine bağlı "bağımsızlıkçı" gelenek. (d) "Özgün bir iktisat"; yoksul İspanyol pazarı sayesinde refah içinde olan ve gümrük koruması Madrid'in kararlarına bağlı olan bir sanayinin varlığı.

20. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Katalonya Meselesi

20. yüzyılın başlangıcında İspanya'ya yeniden bakıldığında istikrarsız bir tablo ile karşılaşmak olanaklıdır. 1902 yılında tahta 16 yaşındaki XIII. Alfonso gelmiştir. Alfonso, Anayasalı monarşiyi benimsemiş, dolayısıyla

İspanya'ya derhal bir anayasa vermiştir. Fakat umulan elde edilememiş, aksine bu anayasa İspanya'yı daha fazla karıştırmıştır. Öyle ki, 1902-1923 arasında otuz üç tane kabine düşmüştür. Bu siyasal istikrarsızlığa, bir de İspanya'nın kronik derdi haline gelen ekonomik sıkıntılar da eklenmiştir. Bu durumda, hem siyasi hem de ekonomik istikrarı tesis etmek isteyen ordu, 1923 yılı Eylül ayında bir darbe ile iktidarı ele almıştır (Armaoğlu, 2014, s.237). 13 Eylül 1923'te General Primo de Rivera İspanya'yı profesyonel siyasetçilerin elinden kurtarmak vaadinde bulunarak yönetime el koymuş ve aynı dönemde çıkardığı bir kararnameyle ulusal bütünlüğü tehlikeye düşürebilecek her türlü eylemi yasadışı ilan etmiştir. Bu bağlamda İspanyol bayrağı hariç tüm bayrakları yasaklamış ve İspanyolca'yı tek resmi dil olarak tanımıştır (Aktoprak, 2010, s.257). Bu dönemde homojen ve tek-tip bir kimlik inşası öngörülse de sosyo-politik şartlar bu öngörünün çok uzun vadeli olmasına imkân tanımamıştır. Zira de Rivera dönemi sonrasında "İspanya'da özellikle Katalan ve Bask bölgeleri çeşitli dönemlerde siyasal anlamda özerk bir yapıya kavuşmuş, 1930'lu yıllarda da bu özerk yapı yasalarca güvence altına alınmış, bölgelerde İspanyolca dışında diğer dillerin kullanımında herhangi bir sınırlama getirilmemiştir" (Tunçay, 2019, s.46). Bu özgürlüğü sağlayan hukuki temel dayanak ise 1931 Anayasası olmuştur. 1931 Anayasası, geniş bireysel ve sosyal hakları içermiştir. Katalonya, Bask ve Galiçya özerk siyasal yönetimlerini içeren bir siyasi çatı oluşturulmuştur (Tunçay, 2019, s.47). Katalonya bu geniş özerklik ortamından 1931-1939 yılları arasında yararlanmış olsa da, bu dönem de çok uzun sürmemiştir. Çünkü İspanya İç Savaşı (Vilar, 2007; Casanova, 2015) sonrası Franco yönetiminde bu özerklik tamamen kaldırılmış ve diğer bölgelerde olduğu gibi Katalonya'da dilsel özgürlükler kısıtlanmıştır (Tunçay, 2019, s.52).

İspanya İç Savaşı'na bakıldığında; savaş, uluslararası gelişmelerle üç yıl sürmüş ve 1939 Mart ayında milliyetçilerin Madrid'e girmeleri, yani zaferi ile sonuçlanmıştır (Armaoğlu, 2014, s.239). 1938 yılında Baskça, 1939 yılında da Katalanca yasaklanmıştır (ayrıca bkz. Guibernau, 2014, s.10). Fakat tarihsel arka plana da sahip bu baskı ve direnç ikilemi devam etmiştir. Zira 1960'lı yıllardan itibaren modern Katalan milliyetçiliği, Franco diktatörlüğüne karşı demokrasi ve özgürlüğü savunmak amacıyla gün yüzüne çıkmıştır (Guibernau, 2014, s.14). Hatta Basklar, şiddete

dayalı bir metot takip etmiş ve siyasi bir hareket olarak 1959 yılında Francoculuğun sembollerine karşı sembolik şiddete girişim noktasında ETA'yı (Euskadi ta Askatasuna)-Bask Vatanı ve Özgürlük (Thomas, 2012, s.12; Öztop, 2015) kurmuşlardır.

General Franco'nun 20 Kasım 1975'te ölmesinin ardından İspanya parlamenter bir monarşi olmuştur: kralın devlet başkanı olduğu ve resmi unvanı 'hükümet başkanı' olan başbakanın hükümetin başı olduğu demokratik, anayasal bir monarşi (Thomas, 2012, s.14). Bu bağlamda, Veliht Prens Don Juan Carlos kral ilan edilmiş ve demokrasiye geçiş dönemi yaşanmaya başlanmıştır. Franco sonrası ilk demokratik seçim 1977'de yapılmıştır. Seçimden bir sene sonra ise 1978 yılında Anayasa ilan edilmiştir (Arıbaş ve Kara, 2010, s.71-72). Gerçekten de birçok hususta Franco'nun ölümünün ardından yeni bir İspanya'dan söz etmek mümkündür (Gade, 2003, s.436; Henders, 2010, s.49). Bu görüşe dair en dikkat çeken husus, 1978 Anayasası çerçevesinde çeşitli bölgelere tanınan özerkliktir. 1978 Anayasasına göre, İspanya'da bulunan on yedi özerk bölgenin isimleri şu şekildedir; Katalonya, Valensia Topluluğu, Murcia, Madrid, Aragon, Bask ülkesi, Asturias, Castilla la Mancha, Castilla-Leon, Extremadura, Endülüs, Galiçya, Kanarya Adaları, Balear Adaları, NavarraForal Topluluğu, Cantabria ve La Rioja'dır (Tunçay, 2019, s.49). Özerklik hamlesinin iki boyutu olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerektir ki bunlardan birisi, bu sayede demokratikleşme vurgusunun teyit edilmesi ve sağlamaştırılmasıdır. İkincisi ise, tanınan haklar aracılığıyla ayrılıkçı keskin düşüncelerin zayıflatılmasıdır. İkinci boyut açısından bu anayasa özellikle Katalonya, Bask bölgesi ve Galiçya'nın uzun yıllar boyunca ileri sürdüğü taleplere köklü çözümler getirmeyi ve ETA silahlı ayrılıkçı örgütünün eylemlerini etkisiz kılmayı hedeflemiştir (Tunçay, 2019, s.47).

Katalonya açısından yaşanan gelişmelerin Franco dönemine nazaran ciddi bir kazanıma sahip olduğu söylenebilir. Zira özerkliğin yanı sıra 1980-1990'ların ardından Katalanca'nın medya ve eğitim gibi birçok alanda yaygınlaşması söz konusu olmuştur (Dilmen, 2015, s.52). Çalışmada birçok kez vurgulandığı üzere Katalan kimliği inşası için bu eksendeki gelişmeler dikkat çekicidir. Çünkü "dil" konusu Katalan kimliğinin tutkallarından birisini teşkil etmektedir. Tunçay'ın (2019, s.52) ifadesi ile "Katalan kimliğinin en önemli göstergesi o dili konuşabilme

yeteneğidir.” Bask kimliğinde ise benzer bir argümanla karşılaşılamamaktadır. Zira Baskçanın daha çok Gürcüce’ye benzediği ve bir Roman dili olmadığı bu nedenle kapsayıcılık açısından daha az etkili olduğu belirtilebilir. Thomas’a göre de (2012, s.8), Katalanca Baskça’dan farklı olarak İspanyolca ve Galiçya dili gibi, bir Roman dili olduğundan çevredeki diğer Roman dillerini konuşan kişilere karşı belirli bir derece geçirgenliğe sahiptir ve bu da avantajlı bir konumdan başlamasını sağlamaktadır.

21. yüzyıla gelindiğinde, Katalanların özerkliğinin bir adım ötesine dair taleplerinin yükselişe geçtiği görülmektedir. Bu yükselişin arka planına bakıldığında ise, tarihsel zemine sahip ve şu ana değin çeşitli aşamalarda zikredilen üç husus ön plana çıkmaktadır: daha fazla kültürel hak, bağımsızlık ve ekonomi. Bu görüşü teyit eden örnekler için 2000’lerin başından bugüne yaşanan temel gelişmelere bakmak mümkündür.

18 Haziran 2006 tarihinde gerçekleştirilen referandumda, Katalanlar daha fazla özerklik elde etmek için sandığa gitmişlerdir. İspanyol hükümetinin de destek verdiği tasarıya göre, Katalanlar kendi ulusal marşına, bayrağına ve milli bayramına sahip “ulus içinde ulus” haline gelmişlerdir. Bu durum, “Katalanyo bir ulustur” cümlesini onaylamıştır. Referanduma katılım %55 dolaylarında olmuş ve sandığa giden Katalanların %75’i daha fazla özerkliğe oy vermişlerdir (Gazete Vatan, 2019). 13 Aralık 2009 tarihinde gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu ise iki hat arasında fay hatlarının yeniden hareketlenmesine neden olmuştur. Referanduma katılanların %95’i bağımsızlığa evet yönünde oy kullanmışlardır. Bununla birlikte, katılımın Katalan nüfusuna oranla %30’lar civarında olduğu da not düşülmelidir (BBC, 2019). 10 Temmuz 2010 tarihinde, İspanya Anayasa Mahkemesi’nin ülkede özerklik haklarına dair kısıtlamalar getirmesi Katalanları sokaklara dökmüştür. “Biz bir ulusuz” temasıyla gerçekleştirilen protestolarda Anayasa Mahkemesi’nin kararı şiddetli bir biçimde protesto edilmiştir (Habertürk, 2019). 11 Eylül 2012 tarihinde Katalonya milli günü dolayısıyla gerçekleştirilen gösterilerde yine bağımsızlık talebi gündeme getirilmiştir (bkz. Carrera, 2014, s.82). 9 Kasım 2014 tarihinde Katalonya’da yapılan gayriresmî referandumdan yine “bağımsızlık” çıkmıştır. Her ne kadar İspanya Adalet Bakanlığı bu süreci faydasız bulsa da, bu referandum ya da referandum girişimi Katalanların bazı taleplerinin

tamamen görmezden gelinmesinin imkân dâhilinde olmadığını göstermiştir. Oylamaya iki milyondan fazla kişi katılmış ve %80'in üzerinde bağımsızlık yönünde evet oyu kullanılmıştır (BBC, 2019). Son olarak, 1 Ekim 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandum gerek Avrupa'nın gerekse de dünya politikasının temel gündem maddelerinden birisini oluşturmuştur. Zira referandum, bir taraftan İspanya tarafından gayriresmî sayılmış ve polis müdahalesi ile bastırılmaya çalışılmıştır, diğer yandan da Katalanlar tarafından oy verme işlemleri güvenli bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Katılım oranının %42,3 olarak belirlendiği oylamadan bağımsızlık yönünde %90,09 oranında evet oyu çıkmıştır. İspanya'nın sürece gerek hukuki gerekse güvenlik açısından net yaklaşımlara sahip olduğunu görmek mümkündür. Bununla birlikte, Katalonya'nın bağımsızlık talebinin 2019 yılında da devam edeceği belirtilmektedir (NTV, 2019).

Şu ana değin ele alınan hususlar açısından üç bağlama dikkat çekmek mümkündür. İlk olarak, dile getirilen talep ve isteklerin, Katalanların tamamının ya da büyük bir bölümünün görüşünü yansıttığını ifade etmek olanaklı mıdır? Bu soruya belirgin bir biçimde hayır denilemese de, aynı şekilde kesinlikle evet yanıtı da verilememektedir. Çünkü verilen örneklere de bakıldığında, referanumlara katılım oranları düşük seviyelerdedir. Dolayısıyla bağımsızlık taleplerinin Katalanların tamamının düşüncesini oluşturduğu görüşü yanlıştır. Nitekim 2012 yılı içerisinde Katalonya'da yapılan bir anket çalışması da bu görüşe yakın sonuçlar barındırmaktadır.

Tablo 1. İlgili Cümlelerden Hangisi Kimliğinizi Daha İyi Yansıtmaktadır?
(Guibernau, 2014, s. 20)

Kimlik	Mart 2012 %	Kasım 2012 %	Temmuz 2013 %
Sadece İspanyol	3.4	2.0	3.6
Katalandan çok İspanyol	2.4	2.5	2.6
Hem İspanyol Hem Katalan	42.4	35	35.6
İspanyoldan Çok Katalan	28.2	28.7	25.7
Sadece Katalan	21.1	29.6	31.0
Bilmiyorum	0.6	0.7	0.6
Cevap vermiyorum	1.9	1.6	0.8

Görüldüğü üzere, “İspanyoldan çok Katalan” ve “Sadece Katalan” cevapları yüksek oranlara sahip olsa da, “hem İspanyol hem Katalan” yanıtı da göz ardı edilemeyecek bir kesimi kapsamaktadır. İkinci bağlam açısından, Katalanların bağımsızlık yönündeki talep ve isteklerine karşın İspanya’nın yaklaşımı nasıl analiz edilebilir? Katalanların talepleri ve İspanya’nın ret ve hatta dönem dönem bastırma politikalarının karşılıklı bir iniş çıkış döngüsüne sahip olduğu söylenebilir. Yani Katalanların daha fazla hak ya da bağımsızlık söylemlerinin ardından İspanya Anayasası, hükümeti ya da Adalet Bakanlığı bu söylemleri reddetmekte ve ardından bir dizi yaptırım girişimi içerisinde bulunmakta, buna karşın da Katalanlar yeniden ayaklanmaktadır. Bununla birlikte, hukuki zeminde İspanya’nın haklı yönü bir gerçektir. Zira İspanya Anayasası’nın 2. maddesi: “İspanyol ulusunun ve ortak vatanının çözülmez birliğini ve bütün İspanyolların bölünmezliğini” belirtmektedir (Aktoprak, 2010, s.302). Yine Anayasa’ya göre İspanya tek bir “demos”tan oluşmaktadır ve Katalanlar da bu demosun bir parçasıdır. Dolayısıyla self-determinasyona yönelik girişimleri illegal/yasadışı olarak kabul edilmektedir (Guibernau, Rocher ve Adam, 2014, s.2). Üçüncü bağlam açısından ise, Katalonya’daki bu süreç ve tablo Avrupa Birliği için ne anlam ifade etmektedir? Bu soruya ayrı bir başlık altında yanıt aranacaktır.

21. Yüzyılda Avrupa Birliği’nin Krizleri ve Katalonya

Avrupa Birliği 2000’li yılların başından bu çalışmanın kaleme alındığı döneme değin birçok krizle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Örneğin, beşinci genişleme sürecinin kurumsal ve ekonomik yükü ve bu süreçteki kimlik tartışmaları, Birliğin Anayasa girişiminin rafa kaldırılması, uluslararası terörizmin Birlik üyesi ülkelere yönelik saldırıları ve ortaya çıkan tehdit, 2008-2009 küresel finansal krizin bölgedeki yansımaları, aşırı sağın yükselişi ve 2016 yılı Haziran ayında Britanya’nın ya da sık kullanılan ifade ile İngiltere’nin Birlik’ten ayrılma kararı çıkan referandumu bu krizlerin belirgin olanları olarak zikredilebilir.

Bu krizlerden özellikle ikisinin son dönemde Birlik adına Katalonya krizi ile ilgili ve ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bunlar; aşırı sağın yükselişi ve İngiltere’nin Brexit kararıdır. Dolayısıyla Katalonya meselesi

ile birlikte bu üç kriz, Avrupa'daki "birlik" tutum ve imajını doğrudan olumsuz yönde etkilemektedir. Aşırı sağın yükselişinin hem üye ülkelerin parlamentolarında hem de Pegida gibi çeşitli hareketlerde yansımalarına ulaşılmaktadır. Bunun yanı sıra 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de aşırı sağın görece olarak bir kazanım elde ettiği aşikârdır. Aşırı sağ, Birliğin inşa etmeye çalıştığı üst kimliğe karşı ulusal ve yerel kimlikleri ön plana çıkarmaktadır. Nitekim Brexit kararı da henüz tam manası ile sonuçlandırılmamış olsa da, Fransa ve Hollanda'daki aşırı sağcı partilerin kendi ülkelerinin de ayrılma ihtimalini referanduma götürme yönündeki söylemleri durumun ciddiyetini daha da artırmaktadır. Böylesi bir tablo içerisinde, Katalonya'daki bağımsızlık ve referandum tartışmaları, Birlik içerisindeki "birlik"ten uzak görüntüyü tetiklemektedir. Dolayısıyla AB yetkili makamları da iki taraf arasında mümkün olduğu ölçüde İspanya makamlarını desteklemektedir. Katalonya'nın bağımsızlığını elde etmesi ihtimali bile ortaya çıkması muhtemel domino etkisini kaçınılmaz kılabilecektir.

Şu hususun belirgin bir biçimde vurgulanması gerekir ki, bu ihtimalin kısa vadede hukuki zeminde gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde görülmektedir. Ancak bu ihtimalin sürekli olarak İspanya'nın ve dolayısıyla Avrupa Birliği'nin gündeminde yer bulması Birlik nazarında ortaya çıkan hoşnutsuzluğu azaltmaya yetmemektedir. Ortaya çıkan bu hoşnutsuzluğun tarihsel perspektifte İspanya ve Katalonya arasındaki sürekli bir çekişme/rekabet bağlamında değerlendirilmesi, bu nedenle bu sorunun Birliğe doğrudan hasredilmemesi gerektiği düşünülebilir. Bu düşünce doğrudur, fakat eksik bir analizin ortaya konulmasına neden olabilecektir. Zira bu konu, Birliği kurumsal ve politik ekseninde etkileyeceği kadar ifade edildiği üzere inşa edilmeye çalışılan kapsayıcı ve bütünleştirici bir Avrupa kimliği ekseninde de etkileyebilecektir. Bu durumda da bahsi geçen diğer iki kriz de dikkate alındığında kısa ve orta vadede Birliğin sancılı bir süreçle yüzleşeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Bu veriler ışığında, Katalonya meselesine dair beş sonuca ulaşabilmek mümkündür:

Birincisi, her ne kadar 8. yüzyıldan-16. yüzyıla kadar “din” birleştirici bir unsur olsa da, sonrasında ekonomik faktörler belirleyici olmuştur. Nitekim bugün de bağımsızlık söylemlerinin arka planında ekonomi vurgusu ile karşılaşılabilir. Katalonya’nın hem geleneksel endüstri hem de futbol endüstrisinde etkinliği söz konusudur. 2018 yılında yayımlanan bir raporda da Katalonya’nın İspanya ekonomisindeki ağırlığı yaklaşık %20 olarak tespit edilmiştir (Elcano Royal Institute, 2018, s. 6). İkincisi, ilk isyan/ayaklanmadan bugüne birbirini besleyen bir süreçten bahsetmek yanlış olmasa gerekir. Bourbon hanedanlığı döneminden Franco dönemine ortaya konulan yasaklar ve Katalanların daha fazla hak talepleri arasında bir ilişki olduğunu görmek mümkündür.

Üçüncüsü Katalan kimliğini ayakta tutan parametrelerin başında şüphesiz “dil” gelmektedir. Dolayısıyla burada etnik bir vurgudan ziyade kültür vurgusu ve kültürel haklar vurgusu daha çok ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte dördüncü olarak bir kez belirtilmelidir ki, bu taleplerin Katalanların tamamını temsil ettiği düşüncesi yanlıştır. Özellikle ikinci bölümde ifade edildiği üzere, hem kendisini “hem İspanyol hem Katalan” sayanların oranı az değildir hem de bahsi geçen referandumlara katılan nüfusun oranı düşüktür.

Beşinci olarak, İspanya Anayasası bu duruma müsaade etmese de 2019 yılı ve sonrasında da Katalonya meselesinin ortadan kalkmasının güç olduğu belirtilebilir. Katalonya tarafında gerek İspanya’nın gerekse de AB’nin karar ve yaptırımlarını yok sayan bir bakış açısı hâkimdir.

Peki, bu durumda AB için değişen şartlar ve dengeler ne şekilde tezahür edecektir? Üçüncü bölümde ifade edildiği üzere, aşırı sağın yükselişi ve Brexit kararı Birlik içerisindeki fay hatlarının derinleşmesine sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte, 2014 yılındaki İskoçya referandumunun haricinde Katalonya’nın bağımsızlık talebinin sürekli gündemdeki yerini muhafaza etmesi, bu iki gelişme ile birlikte, Birliğin “birlik” ruhunun ne denli risk altında olduğunu göstermek için yeterlidir. Konunun/sorunun çözümü noktasında bir tespit ve öneride bulunmak güçtür. Çünkü taraflar karşılıklı olarak deklare edilen kararları tanımamaktadırlar. Benzer şekilde AB zemininde de bu sorunun çözümünün güç olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Nitekim bu çalışma da çözüm önerileri sunmak yerine, sorunun teşhis edilmesi amacını ve bu kronikleşen meselenin AB’nin geleceğini etki-

leyecek tartışma maddelerinden birisini teşkil edeceği iddiasını taşımıştır. Dolayısıyla bir kez daha vurgulamak lazımdır ki, kısa ve orta vadede Birliğin sancılı bir süreçle yüzleşeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

The European Union's Achilles' Heel: Catalonia

*

Samet Zenginoğlu
Adiyaman University

The identity issue has been one of the key matters of debate in the socio-political field of the post-Cold War period. In other words, debates that rose within the framework of ideological polarization were replaced by debates that rose within the framework of identity. Considering that the new century has brought about new discourses, this is a natural situation and process. Policies such as globalization, post-modernism and multiculturalism can be deemed to be the basic factors building the foundation of these discourses. Particularly the rise of local identities in several places of the world, is related with these factors. There are several economic, religious, political and socio-political reasons at the background of this rise.

This study aims to examine the Catalan issue/problem. The study has two basic questions and a hypothesis. The first of these questions is the following; "What is the main framework of the developments experienced from the past with regards to Spain and Catalonia and how has the Catalan identity been shaped through these developments?" The second question is; "How should the Catalan issue be viewed considering the crises faced by the Union in the 21st century?" The main hypothesis of the research is that, the Union will suffer from serious losses in terms of both reputation and politics as long as the Catalonia crisis remains as a growing problem. The research consists of three parts. The first part aims to analyze the main clues of the Spanish and Catalan identities starting from the Roman period until the 20th century, following a certain historical chronology. The second part discusses the developments experienced in Spain-Catalonia starting from the Civil War up to and after the period of Franco. The third and the final part is dedicated to the Catalonia issue/problem within the framework of the European Union in the 21st century.

The study has revealed five results regarding the Catalonia issue: The first is that while “religion” came out as a uniting factor in the time period from the 8th century to the 16th century, it was replaced by economic factors afterwards. There might be a focus on economy in the background of the discourses on independence today. Catalonia is effective in both traditional industry and in football industry. In a report published in 2018, the share of Catalonia in Spanish economy was stated to be approximately 20%.

Secondly, it would not be wrong to mention of a period consisting of phenomena that supported each other from the first riot until today. There is a correlation between the prohibitions set forth from the Bourbon Dynasty until the Franco Period and the demands of Catalans for further rights.

Thirdly, “language” is obviously a key parameter supporting the Catalan identity. Thus, there is a greater emphasis on the issues of culture and cultural rights compared to ethnicity. However, it should be mentioned as the fourth result that it would be wrong to attribute these demands to the entire Catalan society. Particularly as expressed in Part two, there is a reasonable number of people who identify themselves both as “as Spanish as Catalan” individual and the amount of population participating in the aforementioned referendums is low.

Fifthly, it could be noted that, although the Spanish Constitution does not allow this case, it would be difficult to resolve the Catalonia issue in 2019 or later. Therefore; the Catalans have a viewpoint ignoring the decisions and sanction of both Spain and the European Union.

The rise of the far-right and the decision on Brexit have caused the conflicts in the Union to become even more evident. In addition, Catalonia's demand of independence has always been on the top of the agenda except for the 2014 Scottish referendum and these two developments would be sufficient to show the extent of the risk the Union is under with regards to the spirit of “unity”. It would be difficult to come up with a conclusion and suggestion for the settlement of the issue/problem since the parties refuse to accept the decisions declared. Likewise; it would not be wrong to state it would be difficult to settle the problem within the framework of the EU. Instead of suggesting solutions, the study aims to identify the problems and argues that this chronic issue will be one of

the matters of debate to affect the future of the EU. Consequently, it would not be wrong to claim that the Union will have to face a painful process in the short and medium terms.

Kaynakça / References

- Aktoprak, E. (2010). *Devletler ve ulusları, batı Avrupa'da milliyetçilik ve ulusal azınlık sorunları*. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- Arıbaş, K. ve Kara, H. (2010). Siyasi coğrafya açısından İspanya. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 61-86.
- Armaoğlu, F. (2013). *19. yüzyıl siyasi tarihi 1789-1914*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2014). *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Carrera, X. V. (2014). The domain of Spain: how likely is Catalan independence. *World Affairs*, 176(5), 77-83.
- Casanova, J. (2015). *İspanya iç savaşı'nın kısa tarihi*. (çev. U. Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, G. (2018). *İspanya'daki Katalan halkın kimliği ve özerklik sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İzmir.
- Dilmen, Ö. Y. (2015). *Etnik milliyetçilik ve şiddet: Katalonya ve Bask bölgesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Bolu.
- Elcano Royal Institute (2018). *The conflict in Catalonia*. Madrid.
- Fontana, J. (1989). 1808-1814: How to name a war. *Review (Fernand Braudel Center)*. 12(13), 397-403.
- Gade, D. W. (2003). Identity and the scriptorial landscape in Quebec and Catalonia. *Geographical Review*, 93(4), 429-448.
- Greer, S. L. (2007). *Nationalism and self-government, the politics of autonomy in Scotland and Catalonia*. Albany, New York: State University of New York Press.
- Guibernau, M. (2014). Prospects for an independent Catalonia. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 27(1), 5-23.

- Guibernau, M., Rocher, F. ve Adam, E. C. (2014). A special section on self-determination and the use of referendums: Catalonia, Quebec and Scotland. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 27(1), 1-3.
- Henders, S. J. (2010). *Territoriality, asymmetry and autonomy, Catalonia, Corsica, Hong Kong and Tibet*. New York: Palgrave Macmillan.
- İspanya'da katalan ayaklanması. *Haberturk*. 22.06.2019 tarihinde <https://www.haberturk.com/dunya/haber/531564-istryanyada-katalan-ayaklanmasi> adresinden erişilmiştir.
- Katalanlar artık 'ulus'. (2006). *Gazete Vatan*. 22.06.2019 tarihinde <http://www.gazetevatan.com/katalanlar-artik--ulus--80176-dunya/> adresinden erişilmiştir.
- Katalanlar bağımsızlığa 'evet' dedi. (2009). *BBC*. 23.06.2019 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/12/091214_spain adresinden erişilmiştir.
- Katalonya bağımsızlık talebini 2019'da sürdürecektir. (2018). *NTV*. 22.06.2019 tarihinde https://www.ntv.com.tr/dunya/katalonya-bagimsizlik-talebini-2019da-surdurecek,ESfmBYs-jEOW-0JN_zrevQ adresinden erişilmiştir.
- Katalonya'da gayriresmi oylamadan 'bağımsızlık' çıktı. (2014). *BBC*. 24.06.2019 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141110_katalonya_gelismeler adresinden erişilmiştir.
- Öztop, F. A. (2015). Devlet içi etnik çatışmaların çıkış nedenleri: İspanya'daki bask sorunu üzerine bir değerlendirme. *PESA International Journal of Social Studies*, 1(2), 56-75.
- Payne, S. (1971). Catalan and Basque nationalism. *Journal of Contemporary History*, 6(1), 15-51.
- Thomas, N. (2012). *ETA'dan sonra? Katalonya, euskadi (Bask Ülkesi) ve İspanya anayasası*. Londra: Demokratik Gelişim Enstitüsü.
- Tunçay, F. (2019). Bask ülkesi ve Katalonya: dil taleplerine ilişkin yasama faaliyetleri. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 3(5), 45-56. 24.06.2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/353732> adresinden erişilmiştir.
- Vilar, P. (2007). *İspanya iç savaşı*. (çev. I. Ergüden). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Zenginoğlu, S. (2019). Avrupa Birliği'nin aşıl topuğu: Katalonya. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1769-1788. DOI: 10.26466/opus.583078